

Methods. *There were used a complex of research methods: analysis of educational literature and regulatory documents, ordering of requirements for future social teachers' training, identification of contradictions of it training as for working in boarding schools.*

Results. *The main research results include the definition of future social teachers' training to work in boarding schools. The comparison of the aggregate demands and contradictions that exist in the higher education system in this area, identifying of features of organizing the educational process of social teachers' training to work in boarding schools, contributed to the definition of pedagogical conditions of providing training for development of social responsibility of children in boarding schools.*

Originality. *Scientific novelty of the research results lies in identification and disclosure of the following pedagogical conditions of providing training of future social teachers to promote social responsibility of children in boarding schools: creation of a system of future social teachers' training on the basis of European principles combined with socio-cultural features of national education; ensure continuity of professional training for working in boarding schools as for the development of social responsibility of children; enriching the content, improving the forms and methods of training in the context of integration of social and educational efforts to stimulate micro-mechanisms of accountability of children in boarding schools.*

Conclusion. *The pedagogical conditions presented are oriented to the formation of a personality who is capable and motivated to systematically implement the acquired competence in the professional activity in boarding schools. Development of methods of intensifying the training of social teachers to promote social responsibility of children in a micro-environment of a family-type home is referred to as the proposals.*

Keywords: *professional training; the social teacher; boarding school; children; dezadaptation; society; social responsibility; pedagogical conditions.*

Одержано редакцією 19.05.2015
Прийнято до публікації 15.06.2015

УДК 377.

Герасімова Н. Є.,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Герасімова І. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, транзактний аналітик, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ЯК СТРАТЕГІЇ ДІЙ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. *Розкрито питання сучасного стану вивчення проблеми копінг-поведінки. Визначено, що копінг-поведінка – це стратегії дій, що вживаються людиною в ситуаціях психологічної загрози фізичному, особистісному і соціальному благополуччю, здійснювані в когнітивній, емоційній і поведінковій сферах функціонування особистості і такі, що ведуть до успішної чи менш успішної адаптації. Зазначено, що копінг-поведінка – це, з одного боку, індивідуальна стійка особистісна структура (диспозиція), тобто набір певних, відповідних*

індивідуально-особистісним характеристикам і емоційно динамічним властивостями індивіда варіантів (способів) поведінки та реагування у стресових ситуаціях. З іншого боку, – це широкий спектр (репертуар) різноманітних стратегій подолання стресу, якими особистість може маніпулювати (використовувати) у залежності від зовнішніх обставин, умов діяльності та індивідуальних цілей. Чим активніше і різноманітніше буде вибір, тим вище її адаптаційний потенціал, і тим успішніше відбувається психологічна адаптація особистості.

Ключові слова: *копінг; копінг-поведінка; копінг-стратегії; особистість; кризи розвитку; психологія особистості; підлітки; акцентуації характеру.*

Постановка проблеми. Недостатня освіченість особистості у напрямі збереження психологічного здоров'я, розвитку навичок ефективного подолання стресових ситуацій приводить до виникнення ускладнень у професійній діяльності, до зниження працездатності і, навіть, до емоційного вигорання, а тому потребує від неї оволодіння ефективними механізмами адаптації та саморегуляції у складних життєвих ситуаціях, тобто копінг-поведінкою. Ослаблення психічного дискомфорту здійснюється в рамках неусвідомленої діяльності психіки з допомогою механізму психологічних захистів. Ефективність поведінки подолання складних життєвих ситуацій (копінг) обумовлена великою кількістю взаємопов'язаних змінних: контекстом аверсивної ситуації та її оцінюванням, індивідуально-типологічними властивостями, наявністю копінг-стратегій, якістю ресурсів подолання, темпоральною перспективою тощо. Копінг-поведінка використовується як стратегія дій особистості, що спрямована на усунення ситуації психологічної загрози.

Предикторами ефективною копінг-поведінки можуть виступати різні складові процесу саморегуляції, що зумовлюють досягнення необхідного результату: ціннісні орієнтації особистості, упевненість у власних здібностях, наполегливість та інтенсивність зусиль тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній психології ґрунтовні дослідження копінгу представлені у працях таких учених, як А. Білінгс, Т. Вілс, П. Вігальяно, Р. Лазарус, Л. Мерфі, Е. Коплік, А. Річ, К. Снайдер, С. Фолкмен, Е. Фриденберг, Н. Хаан, К. Шулер та інших. Початок досліджень копінг-поведінки у вітчизняній (радянській) психології припадає на 90-ті роки ХХ століття і представлений працями В.В. Андрєєва, Л.І. Анциферової, Н.В. Горбоненко, В.І. Голованевської, Р.І. Грановської, К. Муздибаєва, І.М. Никольської, С.К. Нартової-Бочавер та інших.

У сучасних дослідженнях проблема копінг-поведінки розглядається у таких аспектах: поведінка особистості у складних екстремальних ситуаціях (Л.В. Віноградова, О.В. Лібіна, І.Г. Малкіна-Пих); соціальні та особистісні детермінанти вибору копінг-стратегій (В.І. Голованевська, Л.І. Дементій, Т.Л. Крюкова); особливості прояву копінг-поведінки підлітків та студентів (К. Блекстейн, Д. Тері, С.А. Хазова, О.В. Якімчук); вплив особливостей професійної діяльності на поведінку особистості (Т.А. Данилова, О.Н. Єжова, Л.А. Колесніченко, К.І. Корнєв, В.Л. Малигін).

Серед українських дослідників цій проблематиці відведено місце в роботах І.О. Корнієнко, С.В. Малазонії, О.Л. Марковець, З.А. Сивогракової, О.І. Склея, С.В. Харченко, В.М. Чернобровкіна та інших.

Мета статті: теоретичний аналіз дослідження особливостей копінг-поведінки як стратегії дій особистості.

Виклад основного матеріалу. Уперше термін використаний у психологічній літературі в 1962 році; Мерфі застосував його, вивчаючи, як діти долають кризи розвитку. Точніше копінг-поведінка визначається так: копінг – це «безперервно змінні когнітивні і поведінкові спроби впоратися зі специфічними зовнішніми або внутрішніми вимогами, які оцінюються як надмірні або такі, що перевищують ресурси

людини». Автори підкреслюють, що копінг – це процес, який увесь час змінюється, оскільки особа і середовище утворюють нерозривний, динамічний узаємозв'язок і мають вплив один на одного.

З часом поняття «копінг» стало включати реакцію не тільки на «надмірні або завищені ресурси людини вимоги», але й на щоденні стресові ситуації. Зміст копіngu при цьому залишився таким самим: копінг – це те, що робить людина, щоб упоратися зі стресом: він об'єднує когнітивні, емоційні і поведінкові стратегії, які використовуються, щоб упоратися з запитами буденного життя.

Будь-яка кризова ситуація припускає наявність якоїсь об'єктивної обставини і певного відношення до неї людини в залежності від ступеня її значущості, яке супроводжується емоційно-поведінковими реакціями різного характеру і ступенем інтенсивності [6].

Провідними характеристиками кризової ситуації є психічна напруженість, значущі переживання як особлива внутрішня робота з подолання життєвих подій або травм, зміна самооцінки і мотивації, а також виражена потреба в їх корекції і в психологічній підтримці ззовні.

У психологічній літературі використовується низка термінів: копінг, копінгові дії, копінг-стратегії, копінгові стилі, копінг-поведінка, за допомогою яких визначають індивідуальну адаптаційну реакцію людини до складної життєвої ситуації [4].

Оскільки інтерес до копінг-стратегій виник у психології порівняно недавно і через складність самого феномену упоратися з труднощами, дослідники ще не прийшли до однієї єдиної класифікації копінг-поведінки. Роботи з копінг-стратегіям поки ще є досить розрізненими, тому чи не кожен новий дослідник при вивченні проблематики копінг-поведінки пропонує свою власну класифікацію. При цьому, щоб хоч якось систематизувати наявні підходи до копінг-стратегій, уже докладаються зусилля щодо уніфікації самих класифікацій.

Дослідники, які перші використовували поняття копінга у психології, запропонували і першу класифікацію копінг-стратегій. Так, Лазарус і Фолкман розробили дихотичну класифікацію копінг-стратегій, виділивши таку спрямованість: 1) проблемно-фокусуючі стратегії; 2) емоційно-фокусуючі стратегії.

За Лазарусом у копінговому процесі може бути представлений як проблемно-фокусуючий, так і емоційно-фокусуючий аспект. Натомість Моос і Шеффер пропонують схожі класифікації копінг-стратегій, виділяючи три стратегії, що сфокусовані на: 1) оцінці (установлення для себе значення ситуації); 2) проблемі (прийняття рішень і вчинення конкретних дій для подолання стресу); 3) емоціях (управління почуттями і підтримання емоційної рівноваги).

У свою чергу, Перлін і Шулер пропонують аналогічну до запропонованої Моосом і Шеффером класифікацію та виділяють у ній три такі стратегії: стратегія зміни способу бачення проблеми, стратегія зміни проблеми і стратегія управління емоційним дистресом. Ці дві класифікації практично повторюють класифікацію Лазаруса і Фолкмана. При цьому Моос і Шеффер і, відповідно, Перлін і Шулер роблять наголос на стратегії фокусування з проблеми дії двох типів: когнітивні («фокусування на оцінці» і «зміна способу бачення проблеми», відповідно) і поведінкові («фокусування на проблемі» і «стратегія зміни проблеми», відповідно) [3].

Багато класифікацій копінг-стратегій, що виникають услід за класифікацією Лазаруса і Фолкмана, базуються на тій самій традиції пропонують поділ копінг-стратегій за принципом «робота з проблемою» або «робота зі ставленням до проблеми». Крім того, деякі дослідники пропонують класифікації, у яких копінг-стратегії розрізняються залежно від типів процесів (емоційних, поведінкових,

когнітивних), що лежать в їх основі. Так, Микільська і Грановська виділяють три великі групи копінг-стратегій, що проходять на таких рівнях: поведінка, емоційне опрацювання пригніченого стану і пізнання.

Є класифікації, в основу яких покладений тільки один тип процесів. Наприклад, Коплик розглядає суто когнітивні копінг-стратегії та пропонує стратегію пошуку інформації і стратегію закритості для інформації. У той самий час, деякі дослідники доходять спільної думки, що стратегії краще згрупувати в копінгові стилі, які представляють собою функціональні і дисфункціональні аспекти копінга. Функціональні стилі являють собою прямі спроби впоратися з проблемою за допомогою інших або без них, у той час як дисфункціональні стилі пов'язані з використанням непродуктивних стратегій. У літературі прийнято називати дисфункціональні копінг-стилі «уникнення копінгом» [5]. Наприклад, Фрайденберг пропонує класифікацію, у якій 18 стратегій згруповані у три категорії: звернення до інших (звернення до інших за підтримкою), непродуктивний копінг (стратегії уникнення, що пов'язані з нездатністю впоратися з ситуацією) і продуктивний копінг (працювати над проблемою, зберігаючи оптимізм, соціальний зв'язок з іншими і тонус). Як видно, копінг-стратегія в категорії «Звернення до інших» стоїть особно від категорій «ефективного» і «неефективного» копінга.

Як бачимо, незважаючи на те, що дана класифікація заснована на вимірі «ефективність – неефективність», дослідниками тут усе ж зроблена спроба виділити ще один вимір – «соціальна активність», яка з їхньої точки зору не може однозначно оцінюватися як продуктивне або непродуктивне. У деяких теоріях копінг-поведінки виділяють такі базові стратегії: 1) розв'язання проблем; 2) пошук соціальної підтримки; 3) уникнення [5].

Стратегія розв'язання проблем – це активна поведінкова стратегія, при якій людина прагне використовувати особистісні ресурси, усі що є в неї для пошуку можливих способів ефективного розв'язання проблеми. Стратегія пошуку соціальної підтримки – це активна поведінкова стратегія, при якій людина для ефективного розв'язання проблеми звергається по допомогу і підтримку до навколишнього її середовища сім'ї, друзів. Стратегія уникнення – це поведінкова стратегія, при якій людина прагне уникнути контакту з дійсністю, відсторонитися від розв'язання проблем.

Різновиди копінг-стратегій поведінки розподіляються за трьома основними групами з урахуванням ступеня їх адаптивних можливостей: адаптивні; відносно адаптивні, не адаптивні. До адаптивних варіантів копінг-стратегій поведінки в поведінковій сфері відносяться співпраця, звернення і альтруїзм. Ці прояви відображають таку поведінку особи, при якій вона вступає у взаємодію в найближчому соціальному середовищі або сама пропонує її людям для подолання труднощів.

У когнітивній сфері адаптивними варіантами є проблемний аналіз, установка власної цінності, свідоме самовладання. Ці форми поведінки спрямовані на аналіз труднощів і можливих шляхів виходу з них, підвищення самооцінки і самоконтролю, усвідомлення власної цінності як особистості, наявності віри у власні ресурси в подоланні важких ситуацій [1].

У емоційній сфері варіантами є протест, оптимізм, які відображають емоційний стан з активним обуренням і протестом по відношенню до труднощів і впевненістю в наявності виходу в будь-якій, навіть найскладнішій ситуації.

До неадаптивних варіантів копінг-стратегій поведінки відносяться:

- у поведінковій сфері – активне уникнення, відступ, тобто така поведінка, яка обумовлює уникнення думок про неприємності, пасивність, самотність, ізоляцію, прагнення відійти від активних міжособистісних контактів, відмову від рішення проблеми;

- у когнітивній сфері – це покора, розгубленість, дисиміляція, ігнорування, тобто пасивні форми поведінки, що характеризуються відмовою від подолання труднощів через зневіру у власні сили й інтелектуальні ресурси, з умисною недооцінкою неприємностей;
- у емоційній сфері – це придушення емоцій, покірність, самозвинувачення, агресивність – варіанти поведінки, що характеризуються пригніченим станом безнадійності, покірності, переживанням злості і покладанням провини на себе і інших.

До відносно адаптивних варіантів копінг-стратегії поведінки, конструктивність яких залежить від значущості і вираженості ситуації подолання, відносяться:

- у поведінковій сфері – компенсація, відвернення, конструктивність – форми поведінки, що характеризуються прагненням до тимчасової відмови від вирішення проблем за допомогою алкоголю, лікарських засобів, занурення в улюблену справу, подорожі, за допомогою виконання своїх заповітних бажань;
- у когнітивній сфері – відносність, додача сенсу, релігійність – форми поведінки, спрямовані на оцінку труднощів у порівнянні з іншими, додання особливого сенсу у їх подоланні, на віру в Бога і стійкість у вірі при зіткненні зі складними проблемами;
- у емоційній сфері – емоційне розвантаження, пасивна кооперація – поведінка, яка спрямована на зняття напруги, пов'язаної з проблемами, або на передачу відповідальності щодо вирішення труднощів іншим особам [5].

Кожна форма психологічного подолання специфічна, визначається суб'єктивним значенням ситуації, що переживається, і відповідає переважно одному із завдань – вирішенню реальної проблеми або її емоційному переживанню, коректуванню самооцінки або регулюванню взаємин з людьми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, поняття копінгу охоплює широкий спектр людської активності – від несвідомих психологічних захистів до цілеспрямованого, свідомого подолання кризової ситуації. Характерними особливостями копінг – поведінки вважають активність дій спрямованих на припинення стресу, планування своїх дій, оцінка ситуації, пошук соціальної підтримки. Єдина концепція копінг-поведінки відсутня, що є свідченням складності вивчення поведінки людини у складних життєвих ситуаціях. У той же час дані емпіричних досліджень є підтвердженням існування проблеми копінгу як окремої предметної області досліджень.

Незважаючи на існуючі в науці підходи до розуміння ресурсів, саме поняття як психологічна категорія представляється недостатньо розробленим. Змістовні характеристики особистісних ресурсів необхідно розглядати в системі взаємодії «людина – життєве середовище», тобто, у взаємодії особистості та конкретної життєвої ситуації, яка і виступає пусковим механізмом для певних особистісних ресурсів. Особистісні ресурси можуть бути представлені як система здібностей людини до усунення протиріч особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин допомогою трансформації ціннісно-смыслового виміру особистості, що задає її спрямованість і створює основу для самореалізації. Попри безумовні досягнення психології копінг-поведінки залишається ще багато нерозкритих тем і методологічних проблем.

Отримані дані не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективу подальших досліджень з зазначеної проблеми складають питання вивчення копінг-поведінки акцентуїтованих осіб, з'ясування гендерної специфіки стратегій подолання під впливом ціннісно-диспозиційної структури особистості.

Список використаної літератури

1. Абабков В. А. Защитные психологические механизмы и копинг : анализ взаимоотношений / В. А. Абабков // Актуальные проблемы клинической психологии и психофизиологии : материалы научно-практической конференции «Ананьевские чтения-2004» / под ред. Л. А. Цветковой. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2004. – С. 14–22.
2. Анциферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях : переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анциферова // Психологический журнал – 1994. – № 1. – С. 3–19.
3. Брайт Д. Стресс. Теории, исследования, мифы / Д. Брайт, Ф. Джонс. – СПб. : Прайм - Еврознак, 2003. – 352 с.
4. Богдановська О. В. Засвоєння соціальних норм як важлива складова шкільної соціалізації / О. В. Богдановская // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 98–104.
5. Богомаз С. А. Различия в выборе копинг-стратегий лицами с разной склонностью к манипулятивному поведению / С. А. Богомаз, А. Л. Филоненко // Сибирский психол. журн. – 2002. – № 10. – С. 122–126.
6. Василюк Ф. Е. Психотехника выбора / Ф. Е. Василюк // Гуманистические подходы в практике – М. : МИР, 1999. – 500 с.
7. Защитные психологические механизмы и копинг : анализ взаимоотношений / В. А. Абабков // Актуальные проблемы клинической психологии и психофизиологии : материалы научно-практической конференции «Ананьевские чтения-2004» / под ред. Л. А. Цветковой. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2004. – С. 14–22.
8. Исаева Е. Р. Копинг-поведение и психологическая защита личности в условиях здоровья и болезни / Е. Р. Исаева. – СПб. : Изд-во СПбГМУ, 2009. – 136 с.
9. Крюкова Т. Л. Возрастные и кросскультурные различия в стратегиях совладающего поведения / Т. Л. Крюкова // Психологический журнал. – 2005. – № 2. – С. 5–15.
10. Романова Е. С. Механізми психологічного захисту. Генезис. Функціонування. Діагностика / Е. С. Романова, Л. Р. Гребенніков. – Митищі : Изд-во «Талант », 1990. – 144 с.
11. Сирота Н. А. Копинг-поведение и профилактика психосоциальных расстройств у подростков / Н. А. Сирота, В. М. Ялтонский // Обзорение психиатрии и медицинской психологии им. В. М. Бехтерева. – 1994. – № 1. – С. 63–74.
12. Ташлыков В. А. Личностные механизмы совладания (копинг-поведение) и защиты у больных невротами в процессе психотерапии / В. А. Ташлыков // Медико-психологические аспекты охраны психического здоровья. – Томск, 1990. – С. 60–61.
13. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы / А. Фрейд. – М., 1993. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.psychol-ok.ru/lib/freud_a/paizm/paizm_12.html

References

1. Ababkov, V.A. (2004). *The Defensive psychological mechanisms and coping: analysis of the relations*. Actual problems to clinical psychology and psychophysiology: material scientifically-practical conference «Ananievskie chteniya-2004» / Ed. Cvetkovoy, L.A. Sanktpeterburg: publishers SPBSU (in Russ.)
2. Antsiferova, L.I. (1994). Personality in difficult conditions: Rethinking the transformation of situations and psychological protection. *Psychologicheskij lurnal (Psychological journal)*, 1, 3–19 (in Russ.)
3. Bright, D. (2003). *Stress. Theories, Research, Myths*. Sanktpeterburg : Prime-Evroznak (in Russ.)
4. Bogdanovskaya, O.V. (1999). Acquisition of social norms as an important component of school socialization. *Pedagogika i psihologiya. (Pedagogy and Psychology)*, 4, 98–104 (in Russ.)
5. Bogomaz, S.A., & Fylonenko, A.L. (2002). Differences in choice coping-strategy by persons with miscellaneous by aptitude to manipulative to behavior. *Sibirskiy psyhilogicheskij jurnal. (Siberian Psychology. Journal)*, 10, 122–126 (in Russ.)
6. Vasilyuk, F.E. (1999). *Psyhotehnyka Choice. Gumanisticheskiye podhody v praktyke. (Humanistic approaches in practice)*. Moscow: Mir (in Russ.)
7. *Protective Mechanisms and psychological coping: analysis mutual relations*. Actual problems to clinical psychology and psychophysiology: material scientifically-practical conference «Ananievskie chteniya-2004» / Ed. Cvetkovoy, L.A. Sanktpeterburg: publishers SPBSU (in Russ.)
8. Isayev, E.R. (2009). *Coping behavior and psychological protection of the individual in terms of health and disease*. Sanktpeterburg: St. Petersburg State University Publishing House (in Russ.)
9. Kryukova, T.L. (2005). Age and cross-cultural differences in the strategies of coping *Psychologicheskij lurnal (Psychological journal)*, 2, 5–15 (in Russ.)
10. Romanov, E.S. (1990). *Mechanisms of psychological protection. Genesis. Functioning. Diagnosis*. Mytishchi: Publishing House «Talent» (in Russ.)

12. Sirota, N.A., & Yaltonskiy, V.M. (1994). Coping behavior and prevention of psychosocial disorders in adolescents. *Obozreniye psyhyatriyi i medizchynskoy psyhologiyi im. V.M. Behтереva. (Review of Psychiatry and Medical Psychology them. V.M. Spondylitis)*, 1, 63–74 (in Russ.)
13. Tashlykov, V.A. (1990). Personal coping mechanisms (coping behavior) and the protection of the neurotic patients in psychotherapy. *Medyko-psyhycheskiye aspekti ohrani psyhycheskogo zdorovya. (Medical and psychological aspects of mental health)*. Tomsk (in Russ.)
14. Freud, A. (1993). Psychology I and protective mechanisms. Retrieved from: http://www.psychol-ok.ru/lib/freud_a/paizm/paizm_12.html

Abstract. Gerasimova N. E., Gerasymova I. V. Particularities of coping-behavior as strategy action of personality.

Introduction. Lack of education of the individual towards the preservation of psychological health, skills development effectively combat stress leads to complications in professional activities, decreased performance and even emotional burnout, but because it requires the mastery of effective mechanisms of adaptation and self-control in difficult situations that coping-behavior. The weakening of mental discomfort is carried within the unconscious mental activity through the mechanism of psychological protection. The effectiveness of behavior to overcome difficult life situations (coping) is due to a large number of interrelated variables: contextual unpleasant situation and its assessment, individual-typological features, availability coping strategies to overcome resource quality, temporal perspective of others. Coping-behavior used as a strategy of individual actions aimed at addressing situations of psychological threat.

Predictors of effective coping-behavior may make different components of self-regulation, causing achieves the desired result: the value orientation of personality, confidence in their own abilities, perseverance and intensity of the efforts of others.

Purpose – to make theoretical analysis of coping-behavior peculiarities as strategy actions of individual.

Methods: theoretical analysis, synthesis and synthesis of theoretical and methodological guidelines studied problems reported in the scientific literature; modeling techniques and building typology.

Results: analyzes approaches to examine the coping behavior used as a strategy of individual actions aimed at addressing situations of psychological threat.

Originality. Explained the mechanisms of choosing and implementing coping styles in existing and new combinations of strategies for coping with the various modes and modalities efficiency analyzes typology of coping strategies.

Conclusion. Characteristic features of coping-behavior considered active actions aimed at eliminating the stress of planning their actions, assessment of the situation, search for social support. One concept is missing coping-behavior that is evidence of the complexity of studying human behavior in difficult situations. Despite the science approaches to understanding the resources, the concept as a psychological category is represented insufficiently developed. Content characteristics of personal resources must be considered in the system interaction "man – living environment", that is, the interaction between the individual and specific life situation, which appears to trigger certain personal resources. Personal resources can be viewed as a system of human ability to eliminate contradictions with individual living environment, overcoming adverse circumstances through the transformation of value-semantic dimension of personality that sets its direction and provides a basis for self-realization. However, despite the undoubted achievements of psychology coping-behaviors are still many unsolved topics and methodological problems.

The data do not exhaust all aspects of the problem. Prospects for further research on this problem make the study of coping-behavior accented people, finding out the gender specific strategies to overcome influenced by value-dispositional personality structure.

Key words: coping; coping behavior; coping strategies; personality; crisis of the development; personality psychology; teenager; accentuation of character.

Одержано редакцією 22.05.2015
Прийнято до публікації 15.06.2015